

OTA-ONALARNING QADRIYATGA ASOSLANGAN TARBIYA YONDASHUVI – BOLADA IJTIMOY MAS’ULIYAT VA EMOTSIONAL BARQARORLIKNI SHAKLLANTIRUVCHI OMIL SIFATIDA

Saidova Farog‘at Otabek qizi

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch Davlat Universiteti magistranti

Annotatsiya: Maqolada ota-onalarning qadriyatga asoslangan tarbiya yondashuvi, uning bolada ijtimoiy mas’uliyat, emotsional barqarorlik va shaxsiy o‘zini anglash jarayoniga ta’siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda ota-onalikning psixologik madaniyati, oilaviy muloqot sifati hamda qadriyatlarga asoslangan tarbiya modellari o‘rganilgan. Maqolada zamonaviy oilalarda kuzatilayotgan tarbiya inqirozi muammolari ham yoritilib, ularni bartaraf etish uchun psixologik tavsiyalar keltiriladi.

Kalit so‘zlar: ota-onalik qadriyatlari, tarbiya modeli, emotsional barqarorlik, ijtimoiy mas’uliyat, psixologik madaniyat

Аннотация: В статье рассматривается ценностно-ориентированный подход родителей к воспитанию, его влияние на формирование социальной ответственности, эмоциональной устойчивости и самосознания ребёнка. Анализируются особенности психологической культуры родительства, качество семейной коммуникации и воспитательные модели, основанные на ценностях. Также поднимаются вопросы кризиса родительства в современных семьях и предлагаются психологические рекомендации по его преодолению.

Ключевые слова: родительские ценности, воспитательная модель, эмоциональная устойчивость, социальная ответственность, психологическая культура

Abstract: This article explores the value-oriented approach to parenting and its impact on developing social responsibility, emotional stability, and self-awareness in children. The study analyzes the psychological culture of parenthood, the quality of family communication, and value-based upbringing models. It also addresses the challenges of modern parenting crises and offers psychological recommendations to overcome them.

Keywords: parental values, upbringing model, emotional stability, social responsibility, psychological culture

Bugungi globallashuv jarayonida oilaning tarbiyaviy funksiyasi tobora murakkablashib bormoqda. Axborot oqimining kuchayishi, internet orqali chet qadriyatlarning kirib kelishi va ota-onalarning bandligi bola tarbiyasida yangi psixologik muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shu sharoitda qadriyatga asoslangan ota-onalik yondashuvi — bolani shaxs sifatida qadrlash, unga nisbatan mehr, hurmat, sabr va empatiya bilan yondashish — ota-onalik muvaffaqiyatining asosiy kafolatiga aylanmoqda.

Oiladagi qadriyatlar tizimi bola shaxsiy dunyoqarashining shakllanishida asosiy poydevor bo'lib xizmat qiladi. Shaxslararo ishonch, mehr, hamkorlik, ijtimoiy javobgarlik kabi sifatlar aynan ota-ona bilan munosabatlarda shakllanadi.

Shuning uchun ota-onaning psixologik savodxonligi va qadriyatga asoslangan muloqot uslubi bolaning kelajakdagi ijtimoiy muvaffaqiyatini belgilaydi. Ota-onalik — bu nafaqat biologik, balki ijtimoiy va psixologik hodisa bo'lib, u jamiyatning madaniy va axloqiy rivojlanish darajasini aks ettiradi.

Har bir bola uchun oilaviy muhit — birinchi ijtimoiy maktab, ota-onalar esa eng muhim tarbiyachilardir. Shu sababli, ota-onalarning qadriyatlarga asoslangan munosabati bolaning emotsional holati, shaxsiy barqarorligi va jamiyatdagi o'rnini belgilab beradi.

Zamonaviy psixologik tadqiqotlar (Baumrind, 1991; Mavlonova, 2019) shuni ko'rsatadiki, oiladagi qadriyat tizimi va ota-onaning shaxsiy psixologik madaniyati bolaning axloqiy yo'nalishi hamda ijtimoiy mas'uliyatini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Qadriyatga asoslangan tarbiyaning mohiyati va ahamiyati: Qadriyatga asoslangan tarbiya – bu tarbiya jarayonida insoniy fazilatlar, milliy va umuminsoniy qadriyatlar, axloqiy normalar hamda hurmat, mehr, javobgarlik kabi tuyg'ularni ustuvor o'ringa qo'yishdir.

Psixologik jihatdan bunday yondashuv bola ongida “men kimman?”, “men jamiyatda qanday rol o'ynayman?” degan savollarga javob topishda muhim poydevor bo'ladi. Masalan, ota-onaning adolatli qarorlari, bolaga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo'lishi, xatoni jazolash emas, tushuntirish orqali hal etishi — bolada o'zini qadrlash hissini rivojlantiradi.

Bu esa o'z navbatida emotsional barqarorlik va ijtimoiy javobgarlikni kuchaytiradi. Ota-onalik psixologik madaniyati va muloqot sifati: Psixologik madaniyat — bu ota-onaning o'z hissiyotlarini, stress holatini va muloqot uslublarini ongli boshqarish qobiliyatidir.

Masalan, bolani tinglash madaniyati, hissiyotlarni baholamasdan qabul qilish, ishonchli muloqot yaratish ota-onaning emotsional yetukligidan dalolat beradi. K. Rojersning gumanistik yondashuviga ko'ra, bolaning o'z “men”ini rivojlantirishi uchun ota-onaning empatik tinglashi va shartsiz qabul qilishi zarur. Bu nafaqat bola bilan o'zaro ishonchni, balki ota-onaning ichki ruhiy barqarorligini ham mustahkamlaydi.

Zamonaviy oilalarda tarbiya muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari: Bugungi kunda ota-onalik jarayonida uchraydigan asosiy muammolar — ortiqcha nazorat, emotsional sovuqlik, vaqtsizlik hamda texnologik chalg'ituvchilardir. Bu omillar ota-ona va bola o'rtasida hissiy masofa paydo bo'lishiga, bolada ishonchsizlik va befarqlik hissi shakllanishiga olib keladi.

Bunday vaziyatda ota-onalarga quyidagi psixologik tavsiyalar muhim:

- Birgalikdagi vaqtni ko'paytirish: har kuni kamida 20 daqiqa sifatli muloqot.
- Emotsiyalarni ifoda etish: ota-onaning o'z hissiyotini ochiq ifoda etishi bolani samimiyatga o'rgatadi.

- Baholamasdan tinglash: bu empatiya ko'nikmasini rivojlantiradi.

- Ijobiy mustahkamlash: bolaga kichik yutuqlari uchun ham e'tirof bildirish.

Ushbu tavsiyalar ota-onalik muvaffaqiyatini oshirish bilan birga, bolada ijtimoiy faollik va o'ziga ishonchni mustahkamlaydi. Xulosa qilib aytganda Qadriyatga asoslangan

ota-onalik — bu faqat tarbiya usuli emas, balki shaxslararo munosabat falsafasidir. U bolada mas'uliyat, mehr, sabr va o'zini boshqalar bilan solishtirmasdan qadrlash tuyg'usini shakllantiradi.

Ota-onaning psixologik savodxonligi, emotsional qo'llab-quvvatlashi va qadriyatli munosabati oilaning ruhiy salomatligini ta'minlaydi. Demak, zamonaviy ota-onalikni takomillashtirishning asosiy yo'li — psixologik madaniyatni oshirish, qadriyatlarga sodiq bo'lish va bolani shaxs sifatida qabul qilishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Baumrind D. Parenting Styles and Adolescent Development. New York: Wiley, 1991.
2. Mavlonova R. Oilaviy psixologiya. T.: Fan, 2019.
3. Xo'jayev A. Psixologik madaniyat va tarbiya. Samarqand: Zarafshon, 2020.
4. Berk L. Child Development. Pearson Education, 2018.
5. Sattorov N. Ota-onalik madaniyatining psixologik asoslari. Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.